

गाथिनो विश्वामित्रः। उषाः। त्रिष्टुप्

उषो वाजेन वाजिनि प्रचेताः स्तोमं जुषस्व गृणतो मघोनि।

पुराणी देवि युवतिः पुरंधिरनु व्रतं चरसि विश्ववारे ॥ ३.०६१.०१

वाजिनि- सद्गतियुक्ते। मघोनि- सम्पद्युक्ते। प्रचेताः- प्रकर्षचेतनवति। उषः- हे प्रभाति
ज्ञानोदयदेवते विद्ये। वाजेन- शोभनगत्या। गृणतः- स्तुवतः। स्तोमम्- स्तुतिम्। जुषस्व-
सेवस्व। देवि- द्योतनशीले। पुराणी- पुरातनी। युवतिः- तरुणी। पुरन्धिः- प्रभूतधारणावती
सती। विश्ववारे- सर्वैर्वरणीये। व्रतम्- धर्मम्। अनु चरसि ॥१॥

उषो देव्यमर्त्या वि भाहि चन्द्ररथा सूनृता ईरयन्ती।

आ त्वा वहन्तु सुयमासो अश्वा हिरण्यवर्णा पृथुपाजसो ये ॥ ३.०६१.०२

देवि। उषः। अमर्त्या- मरणरहिता। चन्द्ररथा- आह्लादकरगतिः। सूनृता- प्रियहितवाचः।
ईरयन्ती- वदन्ती। वि- विशेषेण। भाहि- उद्दीप्यस्व। सुयमासः- नियमिताः। हिरण्यवर्णाः-
प्रकाशाः। पृथुपाजसः- प्रभूतबलाः। अश्वाः- प्राणाश्वाः। त्वा- भवतीम्। आ वहन्तु ॥२॥

उषः प्रतीची भुवनानि विश्वोर्ध्वा तिष्ठस्यमृतस्य केतुः।

समानमर्थं चरणीयमाना चक्रमिव नव्यस्या ववृत्स्व ॥ ३.०६१.०३

उषः- विद्ये। विश्वा- सर्वान्। भुवनानि- लोकान्। प्रतीची- आभिमुख्येनागच्छन्ती। अमृतस्य
केतुः- अमृतप्रज्ञा सती। ऊर्ध्वा- उत्कृष्टा। तिष्ठ। समानम्- समम्। अर्थ- पुरुषार्थम्।
चरणीयमाना- अनुष्ठानं कुर्वती। नव्यसि- अभिनवे। चक्रमिव। आ ववृत्स्व- आवर्तनं कुरु ॥३॥

अव स्यूमेव चिन्वती मघोन्युषा याति स्वसरस्य पत्नी।

स्वर्जनन्ती सुभगा सुदंसा आन्तादिवः पप्रथ आ पृथिव्याः ॥ ३.०६१.०४

मघोनी- सम्पद्युक्ता । स्यूमेव- वस्त्रं यथा देहमाच्छादयति तथा । अव चिन्वती-
अन्धकारमाच्छादयन्ती । स्वसरस्य- इतरानपेक्षयोद्यतस्य । पत्नी- पालयित्री । स्वः- ज्योतिः ।
जनन्ती- जनयन्ती । सुभगा- सौभाग्यवती । सुदंसा- शोभनदर्शना । दिवः- द्युलोकस्य । अन्तात् ।
आ पृथिव्याः- भूमिपर्यन्तम् । चिदाकाशाच्छरीरपर्यन्तमिति भावः । पप्रथे- व्याप्नोति ॥४॥

अच्छा वो देवीमुषसं विभातीं प्र वो भरध्वं नमसा सुवृक्तिम् ।

ऊर्ध्वं मधुधा दिवि पाजौ अश्रेत्प्र रोचना रुरुचे रण्वसंदृक् ॥ ३.०६१.०५

वः- युष्मान् । अच्छ- अभिलक्ष्य । विभातीम्- भान्तीम् । देवीम्- विहरणशीलाम् । उषसम्-
प्रभातीं ज्ञानोदयदेवतां प्रति । वः- युष्माकम् । सुवृक्तिम्- स्तुतिम् । नमसा- नमस्कारेण ।
भरध्वम्- वहत । मधुधा- माधुरी । ऊर्ध्वं- उत्कृष्टम् । पाजः- बलम् । दिवि- चित्ताकाशे ।
अश्रेत्- आश्रयति । रोचना- दीप्ता । रण्वसंदृक्- रमणीयदर्शना । रुरुचे- भासते ॥५॥

ऋतावरी दिवो अर्कैरबोध्या रेवती रोदसी चित्रमस्थात् ।

आयतीमग्न उषसं विभातीं वाममेषि द्रविणं भिक्षमाणः ॥ ३.०६१.०६

ऋतावरी- सत्यवती । दिवः- नभसः । चिदाकाशात् । अर्कैः- मन्त्रैः । अबोधि- बुध्यते । रेवती-
दानयोग्यसम्पद्धती सती । चित्रम्- वैचित्र्येण । रोदसी- द्यावापृथिव्यौ । अस्थात्- अधितिष्ठति ।
अग्ने- सत्क्रतो । आयतीम्- विस्तृताम् । विभातीम्- दीप्ताम् । उषसम्- विद्याम् । वामम्-
कल्याणीम् । द्रविणम्- दैवीं सम्पदम् । भिक्षमाणः- याचमानः । एषि- प्राप्नोषि ॥६॥

ऋतस्य बुध्न उषसामिषण्यन्वृषा मही रोदसी आ विवेश ।

मही मित्रस्य वरुणस्य माया चन्द्रेव भानुं वि दधे पुरुत्रा ॥ ३.०६१.०७

ऋतस्य- धर्मस्य । बुध्ने- मूले । उषसाम्- विद्यानाम् । इषण्यन्- प्रेरणं कुर्वन् । वृषा- वर्षकः सूर्य
आत्मा । मही- महत्यौ । रोदसी- द्यावापृथिव्यौ । आ विवेश- व्याप्तवान् । मित्रस्य-

स्नेहाधिदैवतस्य । वरुणस्य- ऋताधिदैवतस्य । मही- महती । माया- प्रज्ञा । पुरुत्रा- बहुषु देशेषु ।
चन्द्रेव- सुवर्णानीव । भानुम्- प्रकाशम् । वि दधे- विदधाति ॥७॥

Dr. Rangraji